

TASAVVUFTA RÜYA TABİRİ

* Abdullah Demir

Özet

Rüya tabiri tasavvufta müridin seyr u süluk denilen manevi eğitiminde ayrı bir öneme sahiptir. Müridin manevi durumu gördüğü rüyalara bakılarak mürşidi tarafından tespit edilir ve müridin ne yapması gerektiği belirlenir. Bu amaçla müridin gördüğü rüyalar mürşid tarafından tabir edilir.

Anahtar kelimeler: Tasavvuf, rüya, düş, rüya tabiri, rüya yorumu, düş yorma.

THE DREAM INTERPERATION IN TASAVVUF (MISTISYSM)

Summary

The dreamer has a separate prescription in his spiritual education called sülük. It is determined by murshid by looking at the dream he sees the spiritual situation and determines what he needs to do. For this purpose, the dreams seen by mürid are described by murshid.

Key words: Sufism; dream; dream; dream interpretation; dream interpretation; dreaming

Rüyanın Tanımı ve Mahiyeti

Arapça bir kelime olan rüya'nın Türkçe'deki karşılığı düştür. Eski Türkçe'de ise tüş denilmekteydi.¹ Uykuda alem-i misale ya da gayb alemine açılan insan o alemlerden bir kısım manzaralara şahit olur. Bu manzaralara rüya denilmektedir. Rüya şuuraltı, Şeytani ya da Rahmani rüya kısımlarına ayrılmaktadır.

*Prof.Dr., USAMER, abduhahdemir2755@gmail.com.

¹ Şükrü Baştürk, "Tüş Tabirnamesi", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2008, s. 17.

Peygamberlerin rüyaları İslam hukuku açısından sağlam delil kabul edilir. Salih kimselerin gördüğü sadık rüyalar ise bağlayıcı olmasa da en azından kendileri açısından bir yol gösterici olmaktadır.² Görülen rüya ayetlere, hadislere ve dinin emirlere aykırı değilse rüyayı gören ve rüyayı görene itimad edenler bu rüya ile amel edebilirler.

Kur'an'da Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf gibi bazı peygamberlerin gördükleri rüyaları anlatan ayetler yer almaktadır. Hz. İbrahim'e rüyasında oğlunu kurban etmesi emredilmiş, bu emri yerine getirecekken gökten bir koç indirilerek onu kurban etmesi emredilmiştir. Yine Hz. Yusuf rüyasında on bir yıldız ile güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüş, babası rüyasını kardeşlerine anlatmamasını söylemiştir. Daha sonra Yusuf aleyhisselam kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, kuyudan çıkarılıp köle olarak satılmış, vezirin hanımı kendisine meylettiremeyince onu zindana attırmış ve sonunda zindandan kurtulup vezir olmuş, kardeşleri ile baba ve annesi kendisine secde etmişlerdir. Böylece Yusuf aleyhisselamın yıllar önce gördüğü rüyanın tabiri bu şekilde çıkmıştır.

Yusuf aleyhisselama rüya tabir etme ilmi de öğretilmişti: "Böylece Yusuf'u oraya yerleştirdik ki ona rüya tabirlerini öğretelim."³ Hz. Peygamber aleyhisselatü vesselam da rüyalara çok önem verir, ashabından rüya görenlere rüyalarını anlattırırdı. Sabahları ashabına "Sizden bu gece rüya gören var mı?" diye sorar ve rüyalarını yorumlardı.⁴

Rüyanın önemini ve değerini ifade eden çok sayıda hadis de bulunmaktadır:

1. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zaman yaklaşınca, mü'minin rüyası, neredeyse yalan söylemeyecek. Esasen mü'minin rüyası, peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür." Buharî'nin rivayetinde şu ziyade var: "Peygamberlikten cüz olan şey yalan olamaz." [Buharî, Ta'bir 26; Müslim, Rüya 8, (2263); Tirmizî, Rüya 1, (2271); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5019).]

2. Ebu Katâde (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işitmiştir: "Rüya Allah'tandır. Hulm (sıkıntılı rüya) şeytandandır. Öyle ise, sizden biri, hoşuna gitmeyen kötü bir rüya (hulm) görecekt olursa sol tarafına tükürsün ve ondan Allah'a istiâze etsin (sığınsın). (Böyle yaparsa şeytan) kendisine asla zarar edemeyecektir." [Buharî, Tıbb 39, Bed'ü'l-Halk 11, Ta'bir 3, 4, 10,14, 46; Müslim, Rüya 5, (2262); Muvatta 1, (2, 957); Tirmizî, Rüya 4, (2288); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5021).]

² Ekrem Buğra Ekinci, İslam Hukuku, İstanbul 2006, s. 150.

³ Yusuf, 21.

⁴ Ebu Davud, Edeb 88.

TASAVVUFTA RÜYA TABİRİ

3. Buhârî'nin bir rivayetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurur: "Beni rüyada gören, gerçekten beni görmüştür, çünkü şeytan benim suretime giremez." [Buhârî, Tabir 2, 10; Müslim, Rüya 10; (2266); Muvatta, Rüya 1, (2, 956).]

4. Ebu Rezîn el-Ukeylî Lakî't İbnu Amir İbni Sabire (radiyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'minin rüyası, nübüvvetin kırk cüzünden bir cüzdür. Bu rüya, anlatılmadığı müddetçe bir kuşun ayağında (takılı vaziyette) durur. Anlatılacak olursa hemen düşer." [Tirmizî, Rü'ya 6, (2279, 2280); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5020).]

5. (961)- Ebu Saîd (radiyallahu anh) anlatıyor: "Mü'minin rüyası, nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür." [Buhârî, Ta'bir 4, Muvaatta 1, (2, 956).]

6. Tirmizî'de Ebu Saîd'den şu rivayet kaydedilmiştir: "En sâdık rüya seher vakitlerinde görülen rüyadır." [Tirmizî, Rü'ya 3, (2275).]

7. Hz. Ebu Hüreyre (radiyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demişti: "Benden sonra, peygamberlikten sâdece mübeşşirat (müjdeciler, rüyalar) kalacaktır!" [Buhârî, Tabir, 5; Muvatta, Rüya 3, (2, 957); Ebu Davud, Edeb 96,(5017)].

Tasavvufta Rüya Yorumu

Tasavvufta rüya tabiri, misal alemleri denilen nurani aleme ait ilimlerden sayılmaktadır. Hz. Yakup ve Hz. Yusuf (as) rüya tabir ilminin piri kabul edilmektedir.⁵ Rüyalar insanın iç dünyasına ışık tuttuğu için tasavvufta manevi eğitimde (seyr ü süluk) rüya tabirine ayrı bir önem verilmiştir.

Kelabazi (ö. 380/990) et-Taaruf isimli eserinde ve Kuşeyri (ö. 465/1072) er-Risale isimli eserinde rüya konusunu özel bir başlık altında incelemişlerdir. Bazı tarikatlarda rüya tabiri seyr ü süluk denilen manevi eğitim sürecinin önemli bir parçası kabul edilmiştir. Müridin gördüğü rüyalara bakılarak manevi eğitimi yönlendirilmiştir. Mürid iyi rüya görürse manevi derecesi yükselir, kötü rüya görürse bulunduğu manevi dereceden aşağı iner. Özellikle esma zikrini esas alan tarikatlarda rüya tabirine ayrı bir önem verilmiştir.

⁵ Osman Nuri Küçük, "Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye Göre Rüya ve Tabiri", *Marife, Kış 2014*, s. 32.

Halvetiyye'nin Mısıriyye kolunun kurucusu olan Niyazi Mısri (ö. 1694) gördüğü rüyaların seyr ü süluk sürecindeki etkisi üzerinde durmuştur. Celveti şeyhi Aziz Mahmud Hüdai (ö. 1628), şeyhi Üftade Hazretleri'ne (ö. 1580) intisabından sonraki üç yıllık seyr ü süluk dönemini anlattığı Vakıat adlı eserinde, rüyalarını ve bunların şeyhi tarafından tabirlerini anlatır.⁶

Tasavvufi düşüncede nefis letafet kazandığı ölçüde levh-i mahfuza ait bilgileri sadık rüya yoluyla idrak edebilmektedir. Bu sebeple Kuşeyri sadık rüyayı kerametın bir çeşidi olarak görür.⁷

İbn Arabi'ye göre Allah Teala'nın rüya ile görevli er-Ruh isimli bir meleği vardır. Bu melek en yakın semanın (dünya seması) altındadır. İnsan uyuduğu zaman bu melekle bağlantı kurar ve onun elindeki suretleri hayalinde idrak eder. Bu bilgiler böylece levh-i mahfuzdan semavata, oradan da insanın hayaline yansır. İnsan uyanırken hisleri dış dünya ile meşgul olduğu için bu alemle irtibat kuramaz. Ancak tasavvuftaki manevi eğitimle nefisini arındıran insan rüya dışında da er-Ruh denilen rüya meleği ile bağlantı kurabilir. İnsan seyr ü süluk uygulamaları ile iç idraklerini güçlendirirse, zahiri hisleri er-Ruh denilen rüya meleğinin elindeki suretleri görmesine perde olmaz.⁸

Tasavvufi gelenekte rüya yerinde daha çok vakıa ve vak'a kelimeleri kullanılmaktadır. Rüyanın vakıa ya da vak'a olarak isimlendirilmesi, tasavvufta rüyanın bir hayal değil gerçek gibi düşünüldüğünü göstermektedir.

Rüyanın tasavvuftaki önemi sebebi ile tabirname denilen rüya tabiri eserleri kaleme alınmıştır. Bu eserlere tabirname yanında tabirat-ı vâkıât, tabirat-ı rüya, rüyaname, vâkıânâme, seyirname, güzarişname gibi isimler de verilir. Bunların dışında rüya veya tabirname isimleri kullanılmadan, başka isimdeki eserler içerisinde yazılmış olan tabirnameler de vardır. Asiye Hatun'un *Rüya* Mektupları, Üsküdarlı Muhammed Nasuhi'nin *Müraselat'ı*, Muhammed Tefvik Bosnevi'nin ve Kuşadalı İbrahim Halveti'nin *Mektubat'ı* bu eserlerden bazılarıdır.⁹

Rüya Tabirinde Kullanılan Adab ve Usul

⁶ Küçük, s. 33.

⁷ Küçük, s. 35.

⁸ Küçük, s. 36.

⁹ Mustafa Tatçı, Yusuf Turan Günaydın, "Türk İslam Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabirnameleri", Keşkül Dergisi, Sayı 11, Kış 2007, s. 22-23.

TASAVVUFTA RÜYA TABİRİ

Tasavvuf geleneğinde rüya tabiri sırasında uygulanan bir dizi adab bulunmaktadır.

1.Mürid rüya ve vakıada gördüklerini şeyhinden saklamamalıdır. Rüyada müridin şuuraltına ait duygular birbirine karışabilir. Mürid şuuraltı rüyası ile sahih rüyayı ayırt edemeyebilir. Bu sebeple rüyasını şeyhine arz etmeli ve şeyhin tabirine göre hayatını yönlendirmelidir.¹⁰

2.Mürid rüyasına yapılan yoruma göre kendisine çekidüzen vermelidir.

3.Rüyanın tabir edilebilmesi için Rahmani mi, şeytani mi olduğu tespit edilmelidir.

4.Tekrar tekrar görülen rüya sahihtir.

5.Tarikatta olmayanların rüyaları afakidir.

6.Rüyasını tabir etmesi için şeyhe ısrar edilmemelidir. Şeyh tabir etse de etmese de rıza gösterilmelidir.

7.Hak da olsa şeyhinden başkasının sözünü dinlememelidir.

8.Seher vakti görülen rüyalar sahihtir.

9.Kötü rüyalardan Allah'a sığınmalıdır.

10.Rüyalar kötü yorumlanmamalıdır. Çünkü rüya nasıl yorumlanırsa öyle çıkar.

11.Müridin görmediği rüyayı gördüm diye anlatması çirkin bir davranıştır.¹¹

12. Mürşid, rüyâyı ilham yoluyla ve müridin manevi seviyesine göre yorumlar. Bazı mürşidler kötü rüyâları bile iyiye yorarlar, Allah Teâlâ da rüyâyı yapılan yorum üzerine zuhur ettirir.¹²

13.Rüya ehliyetsiz kişilere anlatılmamalı ve tabir ettirilmemelidir. Anlatılmamış rüya açılmamış mektup gibidir, gerçekleşmeyebilir. Günümüzde rüya tabiri ile ilgilenen psikanaliz, geştalt, psikodinamik gibi bilim dalları ortaya çıkmıştır.

14. Rüya, mevsime, mekâna, şahıslara, görene ve görülene göre değişik şekillerde yorumlanır.

¹⁰ Sühreverdî, *Avârifü'l-maârif*, çev.: H. Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul, 1993, s. 517.

¹¹ Tatçı/Günaydın, s. 26-27.

¹² Bülent Akot, "Tasavvufi Terbiyede Rüyanın Değeri", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011/1, c. 10, sayı: 19, s. 110 vd.

Nefsin Yedi Derecesine Göre Rüya Tabiri

Tasavvufi rüya yorumu nefsin yedi derecesine göre yapılır. Her nefis derecesinde görülen rüyalar farklıdır. Rüyada görülen şey kişinin nefis derecesine göre farklı anlamlara gelir. Sözelimi nefs-i emmarede bulunan kişinin yılan görmesi, nefsanî arzularının kendisini sardığı anlamına gelir. Buna karşılık diğer nefis derecesinde olan kişinin rüyasında yılan görmesi zalim hükümdar ya da başka bir anlama gelebilir.¹³

Nefis dereceleri; 1- Nefs-i Emmare, 2- Nefs-i Levvame, 3- Nefs-i Mülhime, 4- Nefs-i Muṭma'inne, 5- Nefs-i Raḍiye, 6- Nefs-i Marḍiyye, 7- Nefs-i Şafiye'dir.

Nefs-i Emmare Derecesinde Rüya

Nefs-i emmarede olanlar rüyasında domuz, fil, köpek, yılan, akrep, fare, eşek, tuvalet, çöplük, esrar, afyon, sokak, orman, dükkan, kahvehane gibi şeyler görür. Görülen bu şeyler nefsin arzu ve heveslerine çok fazla uyulduğunu gösterir. Böyle bir kişinin daima abdestli olması, tevhid zikri ile meşgul olması, dilinden "la ilahe illallah"ı eksik etmemesi gerekir. Nefs-i emmarede görülenlerin tabiri şu şekilde yapılır:

Domuz: Dünya sevgisi

Fil: Kendini beğenme

Köpek: Gazab sıfatı

Yılan: Münafıklık

Maymun: Müzevvirlik, koğuculuk, laf taşıma.

Akreb: Gaddarlık

Fare: Muzırlık

Bit ve pire: Hile ve tuzak kurmak

Eşek: Faydasız şeylerle meşgul olmak

Tuvalet ve çöplük: Dünyaya meyil

Şarab ve boza: Haram işlemek

¹³ Akot, s. 105 vd.

TASAVVUFTA RÜYA TABİRİ

Nefs-i Levvame Derecesinde Rüya

Bu derecede olan insan rüyasında koyun, sığır, deve, güvercin, kaz, tavuk, bal arısı gibi evcil ve faydalı hayvanlar görür. Bunun yanında pişmiş yemek, meyve, elbise, halı, kilim, mum, fırın, saray, eve, gemi, şeker, bal gibi şeyleri de rüyasında görür. Böyle rüya gören nefs-i levvame derecesindeki kişi Celal isminin zikri ile meşgul olur. Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Çoyun: Helal, mübarek

Şığır: Menfaat

Balık: Helal kazanç

Güvercin, ördek ve kaz: Helal kazanmaya haris olmak

Bal arısı: Ahlak-ı hamide

Pişmiş yemek: Nefsin tabiatı ve eline bir şey geçmesi

Meyve: Nefsin muradı

Evler, saraylar, çarşılar, pazarlar: Nefsin sükûn bulması

Nefs-i Mülhime Derecesinde Rüya

Nefs-i mülhime derecesinde olan insan rüyasında kadın, kafir, çıplak, dinsiz, saçı sakalı karışmış, aksak, kötürüm, sağır, dilsiz, sarhoş, peltek, hırsız, maskara, canbaz, tellal, tellak, kasab, kör, şaşı, maymuncu, çalgıcı görür. Bu kişinin Hu isminin zikri ile meşgul olması gerekir. Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Çadın: 'Akılda noğşan

Kafir: Dinde noğşan

Aşğ, rakğaş, dinsiz: Mezhebde noğşan

Çırpık ve Yoluğ: Şeriatde noğşan

Topal ve kötürüm: Hağğ yoluna gitmemek

A'ma: Hağğikatı görmemek

Şağır: Hakkı kulak vermemek

Dilsiz: Hakkı söylememek

Zenci: Başkasının 'aybını yüzüne vurma

Sarhoş ve esrarkeş: Aşk-ı mecazi

Eşkıya, hırsız, canbaz, maskara: Terk-i ibadet ve harama mübaşeret

Dellal, dellak, kaşab, şaşı: Gıybet etmek ve batıl yola gitmek

Nefs-i Muṭma'inne Derecesinde Rüya

Bu derecede olan insan rüyasında Kur'an, peygamber, padişah, müftü, şeyh, kadı, imam, alim, salih, Kabe, Medine, Kudüs, sancak, bayrak, yay, ok, bıçak, top, tüfek, tespih ve kitap gibi şeyler görür. Nefs-i mutmainneden çıkıp nefis-i radiyeye yükselmek için Hakk isminin zikri ile meşgul olmak gerekir. Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Ḳuran: Taşfiye-i kalb

Peygamber: Şeriaate teba'iyet

Padişah: Nefse galebe

Müfti: Nefsin hayra irşadı

Ḳadı: Nefsin sıfatının değişmesi

İmam, ulema, şuleha: Emr-i ilahiye itaat

Ka'be, Medine, Ḳudüs, cami, mescid: Ḳalbin temizliği

Sancak, bayrak, ok, yay, top ve tüfek: Şeytanla savaş

Huri, gılman, cennet, melek: Allah'a yaklaşma

Nefs-i Radiye Derecesinde Rüya

Bu derecede olan insan rüyasında melek, gılman, huri, cennet, hülle, Burak gibi şeyler görür. Nefs-i radiyeden nefis-i mardiyeye derecesine yükselmek için Hayy isminin zikri ile meşgul olmak gerekir. Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Gök, güneş, ay, yıldız: Akıl ve ruh nuru

Ateş: İbadetin zevali

Yıldırım: Tenbih-i manevi

TASAVVUFTA RÜYA TABİRİ

Nefs-i Mardiyeye Derecesinde Rüya

Bu derecede olan insan rüyasında gök, güneş, ay, yıldız, yıldırım, ateş, lamba, gök gürültüsü gibi şeyler görür. Nefs-i mardiyeden nefis-i safiyeye yükselmek için Kayyum isminin zikri ile meşgul olmak gerekir. Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Yağmur, kar: Rahmet-i ilahiyye

Irmağ ve deniz: İhlaş sıfatı

Nefs-i Safiye Derecesinde Rüya

Bu derecede olan insan rüyasında yağmur, dolu, kar, nehir, dere, çeşme, kuyu, deniz gibi şeyler görür. Nefs-i safiyede olan ve bu rüyayı gören insanın Kahhar isminin zikri ile meşgul olması gerekir.¹⁴ Görülen bu şeylerin tabiri şu şekilde yapılır:

Yağmur: Rahmet-i ilahiye

Kar: Rahmetin fazlalığı

Irmağ, deniz, çeşme: Marifetullahta ihlas ve tasdik

Sonuç

Rüya ve rüya tabirinin tasavvufun önemli bir unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Rüya yorumu tasavvuftaki manevi eğitimde kullanılan bir vasıta. Müridin manevi durumu gördüğü rüyalara göre belirlenmekte ve mürşidi tarafından kendisine manevi reçeteler verilmektedir.

KAYNAKLAR

Akot, Bülent "Tasavvufi Terbiyede Rüyânın Değeri", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2011/1, c. 10, sayı: 19, s. 110 vd.

Baştürk, Şükrü "Tüş Tabirnamesi", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2008.

Deger, Mete Bülent "Tâhirü'l-Mevlevî'nin İstinsah Ettiği Müellifi Bilinmeyen Bir "Tabirname" Üzerine", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2015 Yıl:3, Sayı:5, s.105-114.

Ebu Davud, Edeb 88.

Ekinci, Ekrem Buğra İslam Hukuku, İstanbul 2006.

Küçük, Osman Nuri "Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'ye Göre Rüya ve Tabiri", *Marife, Kış 2014*, s. 32.

Sühreverdî, *Avârifü'l-maârif*, çev.: H. Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul, 1993.

Tatçı, Mustafa Yusuf Turan Günaydın, "Türk İslam Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabirnameleri", *Keşkül Dergisi*, Sayı 11, Kış 2007, s. 22-23.

¹⁴ Mete Bülent Deger, "Tâhirü'l-Mevlevî'nin İstinsah Ettiği Müellifi Bilinmeyen Bir "Tabirname" Üzerine", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2015 Yıl:3, Sayı:5, s.105-114.